

**MUHAFAZAKÂR VE SEKÜLER GENÇLERİN FARKLI KÜLTÜRLERLE BİR ARADA
YAŞAMAYA YÖNELİK BAKIŞ AÇILARI**

Öğr. Gör. Dr. İkrâm BAĞCI*

ÖZ

Türkiye’de var olan kültürel farklılıklarla beraber toplumda farklı iki hâkim kültür olarak muhafazakâr-dindar ve seküler- laik kültürlerin varlığından bahsedilebilir. Bu iki hâkim kültürde yer alan yetişkinlerin farklı kültürlere olan bakış açılarından ziyade gençlerin bakış açılarını belirlemek, gelecekte farklı kültürlerle bir arada yaşama açısından yapılması gereken politikalara önemli bir veri kaynağı sağlayabilir. Bu nedenle çalışmada Türkiye’de farklı kültür öbekleri olarak görülebilen Sünnilere, Alevilere, Suriyelilere, Türklere, Kürtlere, cinsel yönelimi farklı olan bireylere, Rumlara ve Ermenilere, muhafazakâr ve seküler gençlerin sosyal mesafe oranları üzerinden bir arada yaşamaya yönelik bakış açıları belirlenmiştir. Gençlerin bu kültürlere olan bakış açıları ölçüt örnekleme ile belirlenen eğitim, sosyo ekonomik düzey, il (mekân) ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Çalışmada “Bogardus’un sosyal mesafe ölçeği” literatürce düzenlenerek “Bir arada yaşam ölçeği” olarak katılımcılara uygulanmıştır. Veriler parametrik olmayan testlerle ele alınmış ve likert tipi ölçeklere verilen cevaplar yüzdelik dilime çevrilerek değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmada seküler ve muhafazakâr gençlerin sosyo ekonomik düzeyi yüksek olanlarıyla eğitim düzeyi yüksek olanların farklı kültürlerle bir arada yaşamaya daha yakın oldukları belirlenmiştir. Cinsiyet açısından kadınların erkeklere oranla farklı kültürlerle bir arada yaşamaya daha olumlu baktıkları görülürken seküler ve muhafazakâr gençlerin farklı kültürlere bakış açıları muhafazakâr ve seküler olmalarına göre verilerin de değişiklik arz ettiği görülmüştü

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, Sekülerizm, Bir arada Yaşam, Çokkültürlülük.

**PERSPECTIVES OF CONSERVATIVE AND SECULAR YOUNG PEOPLE FOR
LIVING WITH DIFFERENT CULTURES**

ABSTRACT

Along with the cultural differences that exist in Turkey, we can talk about the existence of conservative-religious and secular - secular cultures as two different dominant cultures in society. Determining the perspectives of young people rather than the perspectives of adults in these two dominant cultures can provide an important source of data on policies that need to be done in terms of coexistence with different cultures in the future. For this reason, the study determined the perspectives of Sunnis, Alawites, Syrians, Turks, Kurds, individuals with different sexual orientation, Greeks and Armenians, conservative and secular youth, who can be seen as different cultural groups in Turkey, to coexist with social distance rates. It was determined that there were differences in young people's perspectives on these cultures according to education, socio-economic level, Province (place) and gender variables determined by sampling criteria. In the study, Bogardus 'social distance scale "was organized in the literature and applied to participants as" coexistence scale". Data were handled by nonparametric tests and responses to likert-type scales were translated into percentile slices and evaluations were made. The study found that secular and conservative young people with high socio-economic levels and those with high educational levels are closer to coexisting with

* Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu/Sosyal Hizmet Ve Danışmanlık Bölümü/Sosyal Hizmetler Pr. bagcikram@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-7044-7022

* Bu çalışma “Türkiye’deki Muhafazakâr ve Seküler Gençlerin Farklı Kültürlerle Bir Arada Yaşamaya Bakışı” adlı doktora tezinden düzenlenerek hazırlanmıştır.

different cultures. In terms of gender, women were seen to be more positive about coexistence with different cultures than men, while data also showed that secular and conservative young people changed their view of different cultures according to their conservative and secular views.

Keywords: Conservatism, Secularism, Coexistence, Multiculturalism.

GİRİŞ

Türkiye’de siyasal ve sosyal alanda gençlerle ilgili yapılan birçok çalışmanın varlığı bilinmektedir. Kimi çalışmalar gençlerin sosyal hayata dair bakış açılarını ortaya koyarken kimi çalışmaların da siyasal katılım çerçevesince tespitlere dayanarak gençlerin taleplerini konu edindiği görülmektedir. Çoğu çalışmada ekonomi-işsizlik, eğitim vb. sorunların hemen hemen her dönemde gençler için dile getirilmeye değer sorunların başında geldiği ise yadsınamaz bir gerçek olarak ortada durmaktadır.

Ulusal devletlerin, göçlerin etkisiyle farklı milletlerden insanları bünyesinde barındırmaya başladığı gözlemlenirken böylece kozmopolit bir yapıya evrildiği, birçok kültürden insan öbeklerine ev sahipliği yaptığı ve sonuçta çokkültürlü toplum yapısına dönüştüğü söylenebilir (Eagleton, 2016: 83-84). Bu nedenle yetişkinlerin yanında gençlerin de farklı kültürlerle bir arada yaşamayı öğrenmeleri gerekmekte ve bu minvalde yapılması gereken çalışmaların artırılması gerektiği görülmektedir.

Bir toplumdaki farklı kültürler, çokkültürlülük veya kültürel çeşitlilik gibi kavramlarla dile getirilirken sosyal ve siyasal açıdan farklı kültürlerin toplum içinde bir arada yaşamayı gerçekleştirebilmesi önemli hale gelmiştir. Genel anlamda da literatürde çokkültürlülük ve kültürel çeşitlilik kavramları eş anlamlı olarak geçmekte ve kullanılmaktadır (Rosado, 2006). Parekh’e göre (2002:3-8) çokkültürlülük ise kimlik veya kültürün yanında bir toplumda kaynaşmış olan bütün farklılıklarla ilgili olan bir kavramdır. Bu doğrultuda toplum çokkültürlülüğe veya içinde yer alan farklı kültürlerle iki şekilde cevap vermekte ya farklılıkları kabullenmekte ya da baskı ile asimile etmektedir.

Günümüz dünyasında farklı kültürlerin bir toplumda yaşayabilmesi adına BM’ye bağlı olan UNESCO’nun önemli faaliyetleri söz konusudur. Unesco bu minvalde toplum içinde farklı kültürlerle saygı ile beraber hoşgörü ve işbirliğini barış ve güvenliğin önemli bir teminatı olarak görmekte bu durumu dünya devletlerine gösterebilme adına uluslararası alanda önemli etkinlikler düzenlemektedir. UNESCO farklı kültürdeki insanların bir arada yaşayabilmesi adına “birlikte yaşamayı öğrenme” unsurunun geliştirmesini önemsemekte ve bu doğrultuda bireylerin saygı çerçevesince diyalog kurmalarını, empati kazanmalarını, ortak amaç ve değerlerde buluşabilmelerini önemli bulmaktadır (Scatolini., 2010).

Türkiye’de ise var olan kültürel çeşitlilikler göçlerden ziyade tarihten gelen ve uzun bir süre bir arada yaşayan farklı milletlerin kültürleri ile bütünleşen bir yapı konumunda durmaktadır. Osmanlı Devleti’nden itibaren farklı kültür ve inançtaki milletlerin bir arada yaşaması belli yasalar ve düzenlemeler çerçevesince gerçekleşmiş (Uzun, 2010: 254) farklı cemaatlerin temsilcileri ile de devlet yakın ilişki içinde kalarak farklılıkların korunması adına gerekli politikaları uygulamıştır (Yanık, 2012: 180).

Osmanlı’da farklı kültürlerle var olan sosyal yapının zenginliğe işaret ettiği durum kimi sosyal bilimciler tarafından “halat” a (Özensel, 2013: 14) kimi sosyal bilimciler tarafından da “ebru” ya (Cırık, 2008, akt; Arslan, 2015; 260) benzetilmiştir. Bu benzetmelerden de anlaşılacağı gibi Osmanlı’dan günümüze kadar gelen farklı kültürel

yapıların varlığı daha çok birbirleri ile ilişkili ve bağlantılı bir yapıya işaret etmekte ve bu durum diğer çokkültürlü devletlerden var olan farkı ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet'in kurulması ile beraber Osmanlı toplum yapısından Türk milliyetçiliğinin baskın unsur olduğu ulus devlet yapısına geçiş aşaması gerçekleşmiş, çokkültürlü ve cemaatçi sosyal yapının yerini ulus devlet modeli almaya başlamış (Adıgüzel, 2016: 448-451) zaman içerisinde farklı kültürlerle bir arada yaşama adına bazı sorun ve anlaşmazlıklar görülmüştür.

Ulus devlet yapısına geçiş ile beraber siyasal ve sosyal kültürde bazı ayrışmaların yaşandığı görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilen inkılaplar ve bu inkılaplara karşı duran geleneksel bir kesimin varlığı kendini göstermiş bu durum zamanla kılık kıyafetten yaşam tarzına kadar ciddi bir ayrışmanın gerçekleşmesine neden olmuştur. Böylece kültürel anlamda farklı düşünen kesimlerin varlığı günümüze kadar gelerek temelde sağlıklı bir siyasal kültürün oluşmasına engel olmuştur (Akın, 2016: 278-281).

Türkiye'de iki hâkim kültürün temsilcisi olarak adlandırabileceğimiz muhafazakâr ve dindar kesimlerle laik ve seküler kesimlerin Türkiye içinde bulunan farklı kültürlere sosyal mesafelerinin oranlarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada veriler karşılaştırmalı olarak belirlenmiştir. Literatürde muhafazakârlığın çok farklı versiyonları olsa da çalışmada muhafazakârlığı içerik olarak dindarlıkla bir arada anlamlandıran gençlerin görüşleri değerlendirmeye alınmıştır. Sekülerizm ve laiklik kavramları yine bazı sosyal bilimciler için aynı anlama gelen kavramlar olarak görülse de bu kavramların farklı anlamlara sahip olduğunu belirten sosyal bilimcilerde yok değildir. Bu durumu çalışmamızdan uzaklaşmama adına literatür açısından ele almayıp daha çok Türkiye'deki farklı kültürler ve farklılıklara olan yaklaşımlar ele alınmış, muhafazakâr ve seküler gençlerin bu kültürlere olan sosyal mesafeleri ön plana çıkarılmış ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Sonuç olarak hem muhafazakâr gençlerin hem de seküler gençlerin bazı kültürlere sosyal mesafe olarak yakın durdukları görülürken bazı kültürlere de yine sosyal mesafe olarak uzak durdukları belirlenmiştir.

Saha araştırması Ankara ve Antalya illerinde ve bu illerin farklı mahallelerinde yapılmıştır. Bu illerin seçilmesinde temel faktör biri karasal ve diğeri de kıyı bölgede yer alan bu iki farklı konumdaki illerin gençler açısından farklı kültürlere olan bakış açısına sosyal mesafe olarak etki edip etmediğidir. E. Hall'e göre (1966) Avrupa ülkelerinde yaşayan insanlarla Akdeniz ülkelerinde yaşayan insanların diğer insanlara sosyal mesafe anlamında farklı yakınlıkları ve yaklaşımları söz konusudur. Hall, Akdeniz ülkelerinde bulunan insanların sosyal mesafe olarak diğer insanlara daha yakın mesafede olduklarını dile getirirken Avrupa ülkelerinde yaşayan insanların diğer insanlara karşı daha mesafeli olduğunu dile getirmektedir. Benzer bir durum Yayla'nın (2016: 350) alt kültürler konusunda siyasal kültürü ele alırken yaptığı ön görüşler hakkında da değerlendirmeye tabi tutulabilir. Yayla, kıyı bölgesinde yaşayan insanların karasal ve iç bölgedeki insanlara göre daha ılımlı ve sıcakkanlı bir yaklaşım içinde olabileceklerini belirtmiştir. Çalışmada gençlerin farklı kültürlere olan sosyal mesafe oranları il bazında da değerlendirilmiş ve sosyal mesafe oranları belirlenmiştir. Beklenildiğinin tersine Antalya'daki gençlerin Ankara'daki gençlere göre farklı kültürlere sosyal mesafe olarak daha yakın olmadıkları görülmüştür.

Türkiye’de Kültürel Farklılıklar ve Bu farklılıklara Olan Bakış Açıları

Türkiye, Lozan’da Antlaşması’nda, etnik açıdan var olan farklılıkları kabul etmeyerek Gayrimüslim vatandaşlarını azınlık olarak gördüğünü beyan etmiştir. Anayasa’da resmi dil olarak Türkçe belirtilmiş ve Kürtçeye yönelik yasaklar ise 1991 yılına kadar devam etmiştir (Boschele Aydoğan ve Ay, 2016: 43-44). İlerleyen yıllarda ise Türkiye’de çokkültürlülük alanında yapılan tartışmaların etnisite ve din alanında özelleştiği görülürken gerçekleşen tartışmaların Kürtler ve Aleviler üzerinden yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum çokkültürlülük veya kültürel çeşitlilik kavramının dar kapsamda ele alınıp değerlendirildiğini gösterirken gerçek anlamda farklı kültürlerin varlığı ele alınamamış ve çokkültürlülüğe hak ettiği ilgi gösterilememiştir (Ceylan, 2015: 572).

Ülke olarak çokkültürlülüğe yönelik en önemli adımın 1999’dan sonra atıldığı görülürken Finlandiya’da yapılan Helsinki zirvesinde farklı kültürlerin tanınma ve değerlendirme süreci bir nevi başlamış (Kaya, 2014: 11) AB uyum paketleri kapsamında bazı adımlar atılarak TV ve Radyolarda farklı dillerde yayın serbestliğine kadar giden bir süreç kendini göstermiştir (Çoşkun vd., akt: Boschele Aydoğan ve Ay 2016: 45).

İlerleyen zamanlarda kültürel alanda yapılan çalışmaların artmasıyla Türkiye içinde yer alan farklı kültürlerin toplum içindeki durumunu ele alan araştırmalar yapılmış ve bu alanda çözüm politikalarına yönelik farklı adımların atıldığı görülmüştür. Cinsel yönelimi farklı olan bireylere yönelik gençlerin bakış açısının yanında farklı kültürlerle yönelik gençlerin bakış açılarını ele alan çalışmalar son zamanlarda sosyal ve siyasal açıdan önemli veriler ortaya koymaktadır.

Bülbül ve Sinan’ın (2010) araştırmasında üniversite gençliğinin genel anlamda %60,2’ si eşcinselliğin veya farklı cinsel yönelimlerin serbestçe yaşanmasından yana görüş bildirirken muhafazakâr olduğunu belirten gençlerden %72,2’si bu durumu onaylamadığını, muhafazakâr değilim diyen gençlerin de %67,2’si de bu durumu onayladığını belirtmiştir. Evlilik öncesinde ise cinsel birlikteliğin olmasını gençlerin %51,9’u onaylamazken muhafazakâr olduğunu belirten gençlerde onaylamama oranı %81,2’dir. Muhafazakâr değilim diyen gençlerde ise bu oran %54,3 olarak görülmektedir.

Ünal’ın (2013) tez çalışmasında da araştırmamıza benzer bir şekilde Türkiye’de muhafazakâr- dinar ve laik-seküler ayrımı ile beraber bu kesimlerin farklılıklara bakış açıları “farklı kimlik ve yaşam tarzları” üzerinden değerlendirilmiş gençlerden yetişkinlere kadar geniş bir yelpazede birçok katılımcıdan veriler elde edilmiştir. Çalışmada dindar olmayanlarla “komşuluk yapabilirim” diyenlerin oranı %63,7 iken dindar olmayanlarla “dostluk, arkadaşlık kurabilirim” diyenlerin oranı %60, 9, dindar olmayanlarla “evlenebilirim” diyenlerin oranı ise %8,3 olarak belirlenmiştir.

Erdoğan (2016) tarafından yapılan bir araştırmada ise 18 yaşından büyük katılımcılara sorulan sorularla Türkiye’deki kutuplaşmanın durumu gözler önüne koymaya çalışılmıştır. Araştırmada gencinden yetişkinine katılımcılardan alınan verilere göre kültürel farklılıklara olan bakış açılarından da bazı çıkarımlar elde etmek mümkündür. Siyasal parti taraftarlarının bakış açıları üzerinden veri gruplandırmalarının yapıldığı çalışmada “Suriyeliler” konusunda elde edilen sonuçlar

dikkat çekicidir. Her parti taraftarının çoğunluk olarak Suriyelilerin tekrardan evine gitmesinin istenildiği belirlenmiştir. Ak Partili olduğunu belirten katılımcıların %83,2'si Suriyelilerin tekrardan ülkelerine dönmelerini isterken bu oran MHP'li olduğunu belirten katılımcılarda %88,9'dur. CHP'lilerde Suriyelilerin evlerine dönmelerini isteyenlerin oranı %92,8 iken en az oran %75,9 ile HDP'li olduğunu belirten katılımcılarda görülmüştür. Aynı araştırmada “kızımı başka bir parti taraftarı ile evlendirmeyi istemem” diyenlerin oranı %83,4 olarak görülürken “başka parti taraftarı olan biriyle iş yapar mısınız?” sorusuna “istemem” diyenlerin oranı ise %78, 4 olarak belirlenmiştir. Sonraki yıllarda Erdoğan ve Semerci (2018: 139) tarafından yapılan başka bir araştırmada da katılımcıların çoğunun parti ayırmaksızın Suriyelilerin Türkiye’de bulunmasından rahatsız oldukları ve tekrar ülkelerine dönmelerinin dile getirildiği belirlenmiştir.

Vatandaş ve arkadaşları tarafından (2016) hazırlanan başka bir araştırmada gençlerin farklılıklara olan bakış açıları ortaya konulmuştur. Farklı sınıflamalarla (Dindar, muhafazakâr, İslamcı, Komünist, Kemalist, Kürt, Alevi, vb.) katılımcıların gruplandırıldığı araştırmada gençlerin eşcinsellik konusunda düşüncelerine yer verilmiştir. “Ferdin tercihi kimseyi ilgilendirmez” diyenler %10-20 aralığında yer alırken %30-40 düzeylerinde de “beni ilgilendirmez dedikleri” görülmüştür. “Bireyin kendi tercihi beni ilgilendirmez” diyenlerin oranı dindar olduğunu belirten gençlerde %13,7 iken İslamcı gençlerde bu oran %13, Müslüman olduğunu belirtenlerde ise %16,6 olarak belirlenmiştir. “Onaylamıyorum ama beni ilgilendirmez” diyenlerde bu oran daha yüksek çıktığı görülürken dindarım diyen gençlerde %33,6, İslamcı gençlerde %32, Müslüman gençlerde de oran %34,6 olarak belirlenmiştir (2016: 41-46).

Lüküslü ve arkadaşları (2019: 64) tarafından yapılan bir diğer araştırmada gençlerin iş arayanlar çerçevesince farklılıklara bakış açıları üzerinden bazı veriler paylaşılmıştır. “İş alımlarında siz olsaydınız kendinizle aynı partiye oy veren birini mi seçerdiniz yoksa diğer adaya da mı imkân verirdiniz?” minvalinde sorulan soruya gençlerin %57,2'si “her ikisine de” demiştir. “Kesinlikle aynı siyasi görüşte olana yer verirdim” diyenlerin oranı ise %21,7 olduğu görülmüştür. Aynı araştırmada özellikle nitel görüşmelerde gençlerin Suriyelilerden duyduğu rahatsızlıklar da belirtilmiştir (2019: 170-171).

2017 yılında Semerci ve arkadaşları tarafından yapılan başka bir araştırmada farklılıklar üzerinden gençlerin yine sınıflandırıldığı görülmektedir. Gençlerin kendilerini kimlikler üzerinden %76 oranında “Türk” %69 oranında “Eğitilmiş insanlar” olarak gördükleri belirlenirken en yüksek oranda (%94) “Biz” olarak nitelendirdikleri tespit edilmiştir. Bunun yanında gençlerin iki farklı grupta kategorilendiği belirlenmiş “Atatürkçü, laik, Kemalist, modern ve eğitilmiş insanlar” bir grup iken diğer grubun “dindar insanlar, muhafazakârlar ve ülkücüler” olduğu belirlenmiştir. En az oranlarda ise gençlerin kendilerini %15 ile azınlık, %21 ile Gezici, %23 oranında da Alevi olarak belirttiği görülmüştür (2017: 225-228).

Çaha ve arkadaşlarının (2018: 257) TRA2 Bölgesi olarak (Ardahan, Kars, Iğdır ve Ağrı) birkaç ilde yaptıkları çalışmada ise “Arkadaşlık kurma isteği” üzerinden önemli verilerin elde edildiği görülmektedir. Gençlerin yüzdelik oranlarla verdiği cevaplara bakıldığında Alevilerle arkadaşlık kurmak istemeyenlerin oranı %37,3 iken bu oran Sünnilerle arkadaşlık kurmak istemeyenlerde %31,9 olarak belirlenmiştir. Ateistlerle arkadaşlık kurmak istemem diyen gençlerde oran %57, dindar bireylerle arkadaşlık kurmayı istemeyenlerin oranı %15,6 iken eşcinsel bireylerle arkadaş olmayı istemeyen

gençlerin oranı ise %71, 1 olarak belirtilmiştir. Yine aynı çalışmada Kürtlerle arkadaşlık kurmayı istemem diyenlerin oranı %9,1 iken bu oran Türklerle arkadaşlık kurmayı istemeyenlerde %5,8 olarak görülmektedir.

Senem ve Arıkan'ın (2018) yaptığı diğer bir çalışmada ise gençlerin annelerinin eğitim seviyelerine göre çocuklarının farklı inançtaki bireylerle evliliklerine müsaade edip etmeyecekleri değerlendirilmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan annelerin eğitim seviyesi düşük olanlara göre çocuklarının farklı inançtaki bireylerle evlenmesine daha olumlu baktıkları belirlenmiştir.

Ezgin (2013: 176) tarafından kaleme alınan bir kitap bölümünde ise Türkiye'de Alevi gençlerinin kimi zaman kimliklerini sakladıkları dile getirilirken kimi zamanda Alevi gençlerinin utanılacak bir durum olarak Alevi olduklarını dile getirmediği belirtilmiştir. Çalışmada Alevi gençlerinin başörtüsüne bakış açıları da ortaya konmaya çalışılmış gençlerin başörtüsünü belli bir oranda kimlik unsuru olarak görmelerinin yanında kimisinin de inançları gereği yapılan bir davranış olarak gördüğü belirtilmiştir.

Kürtlerin toplum içinde siyasal ve etnik açıdan ayrıştıklarını konu edinen (Bilgiç vd., 2014) çalışmada Kürtlerin Türklere olan sosyal mesafesinin Türklere olan sosyal mesafesinden daha az olduğu belirtilmiştir. Çalışmada bulgular itibarıyla yetişkin olan katılımcıların yaşlarının, hane gelirlerinin ve eğitim düzeylerinin farklı gruplara yönelik sosyal mesafeyi etkilemede derecesinin çok çok az olduğu hatta kimi yerde etkilemediği belirtilirken artan eğitim ve hane geliri ile beraber artan yaşın çok az da olsa sosyal mesafeyi azaltan bir faktör olduğu belirtilmiştir (Bilgiç vd., 197).

Kürtlere karşı ön yargı ve kalıplaşmış düşüncelerin olduğunu gösteren (Çoşgun, 2004) çalışmanın yanında Neyzi ve Darıcı (2013) ise çalışmasında direk Kürt gençlerini ele alan bir araştırma yapmış, çalışmada Diyarbakırlı ve Muğlalı gençlerin görüşleri üzerinden veriler elde edilmiştir. Türk çocuklar tarafından Kürt çocuklarına yapılan ayırımın yanında Kürtler tarafından Türk çocuklarına karşı yapılan ayırımı da nitel görüşmelerle ele alan çalışmada mekânsal ayrımlar üzerinden gençlerin geçmişteki ve şimdiki düşünceleri değerlendirilmiştir. Balaban (2013) ise Kürtlerin ticari anlamda büyükşehirlerde para kazanma adına kullandıkları yöntemden dolayı bazı bulgular paylaşmış bu para kazanma durumunun yine büyükşehirlerde Kürtler hakkında bazı olumsuz yargıların edinilmesine neden olduğunu belirtmiştir.

Eşcinselliğe yönelik yapılan bir çalışmada Kılıç (2011) iki farklı gazetenin haber dilini eşcinseller açısından karşılaştırarak ele almış ve medyanın eşcinselliğe yönelik bakışı toplumsal değerler açısından ele aldığını, bu nedenle medya aracı olarak gazetelerin haber dilinin eşcinselleri ötekileştiren ve durumu tek taraflı ele alan bir yaklaşım sergilediklerini belirtmiştir. Benzer bir çalışmada ise (Dondurucu ve Uluçay, 2015) toplumda eşcinsel bireylere karşı nefrete varan yaklaşımların görüldüğü, kimi zaman düşmanlaştırmaya yönelik işaretlerle beraber tam anlamıyla ötekileştirmenin yaşandığı belirtilmiştir.

Karaoğlu (2015) tarafından yapılan bir tez çalışmasında da Suriyeli bireylere karşı olumlu veya olumsuz bir yaklaşımın tam olarak tespit edilemediği belirtilse de benzer çoğu çalışmalarda Türkiye'de gençlerin ve yetişkinlerin Suriyeli bireylerin tekrar ülkelerine dönmelerini istedikleri görülmektedir. Özcan ise (2018) Türkiye'de Suriyelilere yönelik eğitim açısından yapılan uygulamaları ve hazırlanan programları ele alırken verilmeye çalışılan eğitimin asimile etmeyi değil Suriyelilerin kendi kültürlerini de koruma adına çokkültürlü bir anlayışla yapıldığını belirtmiştir.

Bu çalışmaların ortaya koyduğu veriler önemli olmakla beraber kendi çalışmamızda muhafazakâr ve seküler gençlerin toplumdaki birçok farklı kültüre olan sosyal mesafe oranları belirlenmiş ve siyasal ve sosyal açıdan bazı veriler ortaya konarak bir arada yaşamının önemi üzerinde durulmuştur.

Araştırma Soruları

1- Muhafazakâr ve seküler gençlerin farklı kültürlerdeki bireylere sosyal mesafe oranları ne düzeydedir? Sosyal mesafe oranları gençlerin muhafazakâr ve seküler olma durumlarına göre farklılık arz etmekte midir?

2- Muhafazakâr ve seküler gençlerin farklı kültürlere olan sosyal mesafesinde eğitimin, sosyo- ekonomik düzeyin, iklim ve mekân farklılıkları ile cinsiyet faktörünün belirgin bir etkisi var mıdır?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, Ankara ve Antalya illerinde belirlenen mahallelerde nicel araştırma yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir. 400 muhafazakâr 400'de seküler olmak üzere toplam 800 gence "Bogardus'un sosyal mesafe ölçeği", "Bir arada yaşam ölçeği" olarak uygulanmıştır. Ankara'da 4, Antalya'da 4 olmak üzere toplam 8 mahallede yapılan saha araştırmasında mahallelerin 2015 Kasım ve 2014 yerel seçim sonuçlarına bakılarak seküler veya muhafazakâr olma eğilimleri ölçülmüştür. AK Parti'nin ve MHP'nin aldığı toplam oy oranının yarısından fazla olduğu mahalleler muhafazakâr ve dindar olma eğilimli mahalleler olarak varsayılırken CHP ve HDP'nin aldığı toplam oy oranının da yarısından fazla olduğu mahalleler seküler ve laik eğilimli mahalleler olarak varsayılmıştır. Ölçüt örnekleme yoluyla iller içinde sosyo ekonomik düzeyi yüksek ve sosyo ekonomik düzeyi düşük mahalleler belirlenirken arsa rayiç bedelleri ve katılımcıların hane gelirleri dikkate alınmış, sosyo ekonomik düzey üzerinden düşük ve yüksek sınıflaması gerçekleştirilmiştir.

Çalışma için 400 seküler ve laik, 400 muhafazakâr ve dindar olmak üzere 800 genç bireye ulaşana kadar saha alanında 1157 kişiye nicel ölçekler yapılmış ve mahalle aralarında kafe ve restoranlarda katılımcıların gönüllülüğü ilkesi doğrultusunda uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada Veri Toplama Araçları

Araştırmada nicel veriler için ABD'li Emery Bogardus'un "Sosyal Uzaklık Ölçeği" çokkültürlülük literatüründe düzenlenerek katılımcılara 46 maddelik soru ile "Bir arada yaşam ölçeği" olarak kullanılmıştır. Alan uzmanları ve ölçme değerlendirme uzmanlarının katkılarıyla hazırlanan "Bir arada yaşam ölçeği" Ankara ve Antalya illerinde ön uygulama olarak 200 kişide gerçekleştirilmiş elde edilen dönütlerle düzenlemeler yapılarak katılımcıların tamamına uygulanmasına karar verilmiştir.

Bogardus'un sosyal uzaklık ölçeği bir arada yaşam ölçeği olarak kullanıldıktan sonra likert tipi beşli derecelendirme ölçeğine benzer bir şekilde düzenlenerek değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen veriler için normallik testleri kullanılmış ve sonuç itibarıyla normal verilerin oluşmadığı görülünce parametrik olmayan testlere yer verilmiştir.

Çalışmada parametrik olmayan testler olarak Mann-Whitney U ve Kolmogorov-Smirnov ve Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır. Frekans aralığı olarak belli bir üst ve alt limit sınırı olmayan Kolmogorov-Smirnov testleri (Kartal, 1998, akt: Bircan vd., 2003: 73) iki bağımsız durum için uyumluluğu belirleyen bir yapıya sahiptir (Bircan vd., 2003). Mann Whitney U testinde verilerin dağılımı hususunda bir şart olmamakla beraber

tesadüfi şekilde iki bağımsız grubun aynı dağılıma sahip geldiği varsayımı test edilmektedir (Hinton, 1996; akt, Çoşkun vd., 2015: 206). Kruskal Wallis testleri ise kullanım olarak tek yönlü varyans analizini birden fazla grubun karşılaştırılması için kullanılmaktadır (Çoşkun vd., 2015: 212).

Saha çalışması için kullanılan nicel ölçeklerde Cronbach Alfa güvenilirlik analizi kullanılmıştır. Cronbach Alfa güvenilirlik analizi maddelerin homojenlik durumunu belirledikleri gibi maddeleri sorgulamak için kullanılmaktadır. Genellikle likert tipi ölçeklerde kullanılan bu güvenilirlik analizi “1” rakamına yaklaştıkça güvenilirliğin arttığını gösterecek şekilde veriler ortaya koymaktadır. 0 ile 0, 40 arası ölçek maddelerinin güvenilir olmadığı bir aralık iken oranlamanın 1 rakamına doğru artmasıyla maddelerin güvenilirliğinin de arttığı görülmektedir (Yıldız ve Uzunsakal, 2018: 19).

Saha çalışmasında likert tipi olarak hazırlanan ölçek maddelerine verilen cevaplar “X-1*25 formülü ile yüzdelik dilime dönüştürülmüştür. Ölçeklerde yer alan “...dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” Maddelerine verilen cevapların hesaplama itibarıyla oranlarına baktığımızda birbirlerine çok yakın veya aynı değer aldıkları görülmüştür. Bu nedenle “.. dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim” ifadelerinin ortalama oranları hesaplanırken “... Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” maddesi ise her ölçekte ayrı değerlendirilmiş ve oran olarak ayrı belirlenmiştir.

Bulgular

Tablo-1. Mahalle (İdeolojik yakınlık)

	Genel	Muhafazakâr	Seküler
Fener	12.5	10.0	15.0
Kırcami	12.5	15.8	9.2
Yeşildere	12.5	12.0	13.0
Yeni Emek	12.5	16.3	8.7
Ege	12.5	9.0	16.0
Şehit Kubilay	12.5	13.5	11.5
Bahçelievler	12.5	7.8	17.2
Subayevleri	12.5	15.5	9.5
Toplam:	%100	%100	%100

Gençlerin ölçeklerde kendilerini hangi ideolojide gördüklerine veya hangi ideolojiye yakın durduklarına dair sorulan soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda yukarıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar mahallerdeki gençlerin daima laik-seküler olacaklarını veya sürekli muhafazakâr-dindar bir görüşü savunacakları anlamına gelmemektedir. Bu sonuçlar saha çalışmasının yapıldığı döneme ait olup bu mahallelerdeki gençler hakkında genelleyici bir yargıyı taşımamaktadır. Sonuçlara göre Ankara ve Antalya illerinde çalışma için belirlenen mahallelerin seküler ve muhafazakâr ayrımlarının doğru bir şekilde saha çalışmasına da yansıdığı belirlenmiştir. Her

mahallede belli ve eşit sayıda yapılan ölçeklerde mahallenin seçim sonuçları çerçevesince belirlenen ideolojik yaklaşımlarının saha çalışmasında da gençler tarafından doğrulanarak dile getirildiği görülürken Tablo-1' e göre yukarıdan aşağı bakıldığında toplam oran üzerinden her mahallede yer alan seküler ve muhafazakâr gençlerin yüzdelik dilimi gösterilmiştir.

Tablo 2- Cinsiyet (İdeolojik yakınlık)

	Genel	Muhafazakâr	Seküler
Kadın	46.6	39.6	53.6
Erkek	53.4	60.4	46.4

Yapılan saha çalışmasında cinsiyet olarak erkeklerin kadınlardan sayısal anlamda fazla olduğu belirlenmiştir. Erkeklerin %60,4'ü muhafazakâr olduklarını belirtirken kadınların yarısından fazlası da (%53,6) kendini seküler olarak nitelendirmiştir.

Tablo 3- Yaş (İdeolojik yakınlık)

	Genel	Muhafazakâr	Seküler
18	10.9	10.0	11.7
19	9.9	8.0	11.7
20	16.5	16.8	16.2
21	15.5	16.0	15.0
22	14.5	13.8	15.2
23	12.8	13.8	11.7
24	20.0	21.6	18.5

İdeolojik anlamda dağılıma bakıldığında muhafazakâr gençlerin ortalama '24' yaş civarında yer aldığı görülürken seküler gençlerin ortalama '20' li yaşlarda yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 4- Eğitim (İdeolojik yakınlık)

	Genel	Muhafazakâr	Seküler
İlkokul ve altı	3.5	4.5	2.5
Ortaokul	13.9	13.3	14.5
Lise	63.8	66.7	60.8
Ön lisans	7.0	6.3	7.7
Lisans ve üstü	11.9	9.3	14.5

Tablo- 4' te gençlerin mezun oldukları eğitim kademesine bakıldığında eğitim seviyesi arttıkça seküler olma eğilimlerinin arttığı görülürken eğitim sevesinin düşmesi ile beraber muhafazakâr olma eğilimlerinin arttığı belirlenmiştir. Lise mezunu olan gençlerin, saha çalışmasının büyük bir kısmını oluşturduğu belirlenmiş olup gençlerin çoğunun o an üniversite öğrenimine devam ettikleri tespit edilmiştir. Genel olarak lise mezunu olan gençlerin kendilerini daha çok muhafazakâr olarak belirttikleri görülürken seküler olduğunu belirten gençlere göre de aralarındaki farkın çok az olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5- Gelir (İdeolojik yakınlık)

	Genel	Muhafazakâr	Seküler
2500 TL'den az	19.1	18.0	20.2
2500-5000 TL	48.0	52.1	43.9
5001-10000 TL	24.4	21.1	27.7
10000 TL'den fazla	8.5	8.8	8.2

Tablo- 5 itibariyle gençlerin ailelerinin gelirlerine bakıldığında çoğunluğun 2500 ile 5000 TL gelir aralığında oldukları görülmektedir. Gelir durumu yüksek seviyede olan muhafazakâr ve seküler gençlerin oran itibariyle birbirlerine yakın seviyede olduğu görülürken az da olsa muhafazakâr gençlerin çoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

46 maddeden oluşturulan "Bir arada yaşam ölçeğinin" Cronbach Alfa katsayı 0, 937 olarak bulunmuş olup bu oran itibariyle ölçeğin güvenilirlik katsayısının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Normallik testlerinden sonra elde edilen sonuçların dağılım olarak normal olmadığı görülmüş bu sebeple parametrik olmayan testlere yer verilmiştir.

Normal dağılım testlerine göre "Muhafazakâr ve seküler gençlerin farklı kültürlerle bir arada yaşamaya bakışı ile ilgili düşünceleri muhafazakâr ya da seküler olmalarına göre değişmezken "Mann-Whitney ve İki Bağımsız Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testine göre ise" muhafazakâr ve seküler gençlerin farklı kültürlerle olan bakış açılarında anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir.

Sıralamalar

	İdeolojik yakınlık	N	Ölçek Ortalaması	Ortalama sıralama	Sıralamalar toplamı
Birlikte yaşama	Muhafazakâr	399	144,09	335,35	133804,00

ölçeği	Seküler	401	158,56	465,33	186596,00
	Toplam	800			

	Birlikte yaşama ölçeği
Mann-Whitney U	54004,000
Wilcoxon W	133804,000
Z	-7,955
Asimptotik anlamlılık	,000
Kolmogorov-Smirnov Z	4,078
Kolmogorov-Smirnov p	,000

Mann-Whitney U ve Kolmogorov-Smirnov testlerine göre muhafazakâr gençlerin ortalama ölçek puanı 114, 09 çıkarken seküler gençlerin ortalama ölçek puanı 158, 56 bulunmuştur. Aradaki bu fark Mann-Whitney U ve Kolmogorov-Smirnov testlerine göre istatistiksel olarak anlamlı durmaktadır.

Alevi bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerin oranı %50 iken, bu oran seküler gençlerde %67,5’tir. Alevi bireylerle “Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerin ortalama oranı %67,5 iken seküler gençlerde ise bu oran %75’tir.

Muhafazakâr gençlerde Sünni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyenlerde oran %80 iken bu oran seküler gençlerde %70 olarak belirlenmiştir. Sünni bireylerle “Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim” diyen muhafazakâr gençlerde ortalama oran %82 olarak görülürken Sünni bireylerle “dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim” diyen seküler gençlerde bu oranın %75 olduğu görülmüştür.

Suriyelilerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde oran %15 iken seküler gençlerde bu oran %17,5’tir. Suriyelilerle “Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerin oranı %27,5 iken bu oran seküler gençlerde %30 olarak tespit edilmiştir. “Suriyeli bireylerin ülkemizde bulunmasından memnunum.” diyen seküler ve muhafazakâr gençlerde oranın %15 ile aynı olduğu görülürken “Suriyelilere vatandaşlık verilmesini onaylıyorum.” diyenlerin oranı %12,5 ile her iki grup için de aynı oranlarda olduğu belirlenmiştir.

Gençlerin genel anlamda %90’a yakın oranlarda “Türklerle evlilik yoluyla akraba olabilirim.” dedikleri ve yine aynı oranda da “Türklerle dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” dedikleri görülürken gençlerin sosyal mesafe olarak en yakın olduğu grubun Türkler olduğu belirlenmiştir.

Kürt bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim” diyen muhafazakâr gençlerin oranı %62,5 çıkarken seküler gençlerde bu oran %65’tir. “Kürtlerle dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde oran %75 iken seküler gençlerde bu oran %73’tür.

Ateist bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde oran %25 çıkarken seküler gençlerde bu oran %57,5 olarak belirlenmiştir. Ateist bireylerle “Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde oran %45 çıkarken bu oran seküler gençlerde %75’tir.

Ermeni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde oran %20 çıkarken bu oran seküler gençlerde %40’tır. Ermenilerle “Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde ortalama oran %32,5 iken seküler gençlerde ise %52,5 oranında olduğu belirlenmiştir.

Rumlarla “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerin oranı %25 olduğu görülürken seküler gençlerde bu oranın %45 olduğu görülmektedir. Rumlarla “Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde oranın ortalama %37,5 olduğu belirlenirken seküler gençlerde bu oran %57,5’ tir.

Cinsel yönelimi farklı olan bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde oranın %12, 5 olduğu görülürken aynı oran seküler gençlerde %27,5’ tir. “Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerde %27,5 çıkarken seküler gençlerde %50 oranında çıktığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre genel anlamda seküler gençlerin muhafazakar gençlere oranla farklı kültürlerle sosyal mesafe olarak daha yakın olduklarını söyleyebiliriz.

“H0: Gençlerin çokkültürlülükle (farklı kültürlerle bir arada yaşamaya bakışı) ilgili düşünceleri cinsiyetlerine göre değişmemektedir. Mann-Whitney ve İki Bağımsız Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testine göre ise sonuçlar anlamlı farkları içermektedir.

Sıralamalar					
	Cinsiyet	N	Ölçek Ortalaması	Ortalama sıralama	Sıralamalar toplamı
Birlikte yaşama ölçeği	Kadın	373	153,63	421,55	157237,00
	Erkek	427	149,35	382,11	163163,00
	Toplam	800			
Birlikte yaşama ölçeği					
Mann-Whitney U		71785,000			

Wilcoxon W	163163,000
Z	-2,408
Asimptotik anlamlılık	,016
Kolmogorov-Smirnov Z	1,382
Kolmogorov-Smirnov p	,044

Alevi bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin %60’ı kadınlar iken bu oran erkeklerde %57,52 olarak belirlenmiştir. Alevi bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyenlerin de %72,5 oranla kadınlar olduğu görülürken bu oran erkeklerde %70,75’tir.

Sünni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin kadınlarda da erkeklerde de oran olarak %75 ile aynı değerde olduğu görülürken Sünni bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlere baktığımızda ise kadınlarda ortalama oranın %80, erkeklerde ise %77,5 olduğu tespit edilmiştir.

Suriyeli bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin %15 ile erkek ve kadınlarda aynı değerde olduğu görülürken Suriyeli bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerde de ortalama oranların kadınlarda %29, erkeklerde de %25 olduğu görülmüştür.

“Suriyelilerin ülkemizde bulunmasından memnunum.” diyen gençlerin oranı %15 değerle erkek ve kadınlarda aynı olduğu görülürken “Suriyelilere vatandaşlık verilmesini onaylıyorum.” diyen gençlerde erkeklerin %10, kadınların ise %15 oranında olduğu belirlenmiştir.

Türklerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde kadın ve erkeklerin %85 ile aynı değerde olduğu görülürken Türklerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin de yine %87,5 ile erkek ve kadınlarda aynı oranda oldukları görülmektedir.

Kürt bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin %65 ile erkekler olduğu görülürken kadınlarda bu oranın %62,5 olduğu belirlenmiştir. Kürt bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerde ortalama oran kadınlarda %72,5, erkeklerde de %75’tir.

Ateist bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde oran ortalama erkeklerde %42,5 iken kadınlarda bu oranın %40 olduğu görülmektedir. Ateist bireylerle “dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin %62,5’i kadınlarken erkeklerde ise bu oran %57,5’ tir.

Ermeni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin oranı %30 ile erkek ve kadınlarda aynı olduğu belirlenirken Ermeni bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin de %47,5’i kadınlar, %40 oranında da erkekler olduğu belirlenmiştir.

Rum bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin %37,5 ile kadınlar olduğu görülürken erkeklerde bu oranın %32,5 olduğu belirlenmiştir. Rum bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerde de başı %52,2 ile kadınlar alırken erkeklerde bu oranın %42,5 olduğu görülmektedir.

Cinsel yönelimi farklı bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde %22,5 ile kadınların çoğunlukta olduğu görülürken erkeklerde bu oranın %20 olduğu belirlenmiştir. Cinsel yönelimi farklı olan bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerde ise kadınların %42,5 ile çoğunlukta olduğu belirlenirken erkeklerde ise bu oranın %35 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre cinsiyet faktörünün gençlerde farklı kültürlerle olan sosyal mesafeleri etkilediğini söyleyebiliriz. Kadınların erkeklere oranla farklı kültürlerle sosyal mesafe olarak daha yakın oldukları görülmüştür.

Normal dağılım testlerine göre (H0) “Gençlerin çokkültürlülükle (farklı kültürlerle bir arada yaşamaya bakışı) ilgili düşünceleri öğrenim düzeylerine göre değişmezken Kruskal-Wallis Testine göre ise gençlerin öğrenim düzeylerine göre farklı kültürlerle bir arada yaşamaya yönelik düşüncelerinde farklılıkların olduğu görülmüştür.

Sıralamalar

	Eğitim durumu	N	Ortalama Sıralama	Ortalama Ölçek Puanı
Birlikte yaşama ölçeği	İlkokul ve altı	28	142,46	124,21
	Ortaokul	111	327,32	142,91
	Lise	510	414,25	152,68
	Ön lisans	56	453,88	157,88
	Lisans ve üstü	95	456,79	158,18
	Toplam	800		

Birlikte yaşama ölçeği

Kruskal-Wallis H	56,484
Serbestlik derecesi	4
Asimptotik anlamlılık	,000

İlkokul ve altı, ortaokul, lise, ön lisans ve lisans- lisansüstü öğrenim düzeylerine sahip genç katılımcıların ortalama ölçek puanları arasındaki fark Kruskal-Wallis H testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Alevi bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin çoğunluğu %67,5 ile ‘ön lisans’ mezunları iken bu oran “lisans ve lisansüstü” alanlarından mezun olan gençlerde %65’ tir. En düşük oran ise “ilkokul ve altı” mezunlarında %52,5 olarak belirlenmiştir. Alevi bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençler %77,5 oranla en fazla “ön lisans” mezunlarında görülürken en az oran ortalama %60 ile “ilkokul ve altı” mezunlarında görülmüştür.

Sünni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde %82,5 ile en yüksek oranın “ön lisans” mezunu gençlerde olduğu belirlenirken “lisan ve lisansüstü” mezunu gençlerde bu oran %72,5’ tir. En düşük oranın ise “ilkokul ve altı” mezunlarında %67,5 olduğu belirlenmiştir. Sünni bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin %82,5’i “ön lisans” mezunu iken en az oranın %75 ile “ilkokul ve altı” öğrenim düzeyindeki mezunlarında görülmüştür.

Suriyeli bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde ise en yüksek oran %17,5 ile “ön lisans’ ve ‘lisans- lisansüstü” mezunları olduğu belirlenmiştir. En düşük oran ise %7 ile “ilkokul ve altı” mezunlarındadır. Suriyelilerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin %32,5 ile çoğunluğu “ön lisans’ ve ‘lisans- lisansüstü” mezunu iken en az oran ortalama %10 ile “ilkokul ve altı” mezunlarındadır. “Suriyelilerin ülkemizde bulunmasından memnun.” diyen gençlerin %17,5 ile çoğunluğu “ön lisans ve lisans-lisansüstü” mezunlarındayken %2,5 ile en az oranın “ilkokul-altı” mezunu gençlerde olduğu belirlenmiştir. “Suriyelilere vatandaşlık verilmesini kabul ediyorum” diyen gençlerin %15 ile çoğunluğu lise mezunu olduğu belirlenirken %2,5 ile en az oranın “ilkokul ve altı” mezunu gençler olduğu görülmektedir.

Türklerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde en yüksek oran %87,5 ile “ön lisans” ve “lisans- lisansüstü” mezunlarında görülürken en düşük oran ise “ortaokul” mezunlarında %77,5 olduğu belirlenmiştir. Türklerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin ortalama tüm eğitim kademelerinde birbirine yakın düzeyde olduğu ve ortalama olarak oranın ise %85 olduğu belirlenmiştir.

Kürt bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde %72,5 ile en yüksek oranın “ön lisans” mezunu olduğu belirlenirken en düşük oranın da %42,5 ile “ilkokul-altı” mezunu olan gençlerde olduğu belirlenmiştir. Kürt bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin tüm eğitim kademelerinde birbirine yakın değerlerde benzer oranlara sahip olduğu görülürken ortalama %72,5 oranında olduğu belirlenmiştir.

Ateist bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlere baktığımızda en yüksek oranın “lisans- lisansüstü” mezunlarında %55 oranında olduğu görülürken en düşük oran da %12,5 ile “ilkokul-altı” mezunu gençlerde olduğu görülmektedir. Ateist bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin çoğunluğu %65 ile “lisans- lisansüstü” mezunu iken en düşük oranın %20 ile “ilkokul-altı” mezunu gençlerde olduğu belirlenmiştir.

Ermeni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde en yüksek oran %37,5 ile “lisans- lisansüstü” mezunlarında görülürken en düşük oran ise %5 ile “ilkokul-altı” mezunlarında olduğu görülmüştür. Ermeni bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin %52,5 ile çoğunluğu “lisans- lisansüstü” mezunlarında iken en düşük oran “ilkokul-altı” mezunlarında %27,5 olduğu görülmüştür.

Rum bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerde çoğunluğun %42,5 ile “lisans- lisansüstü” mezunlarında olduğu belirlenirken en düşük oran ise %5 ile “ilkokul-altı” mezunu gençlerde olduğu görülmüştür. Rum bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin %55’i “lisans- lisansüstü” mezunu gençlerken en düşük oran ise %27,5 ile “ilkokul-altı” mezunu gençlerde olduğu görülmüştür.

Cinsel yönelimi farklı olan bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin çoğunluğu “lisans- lisansüstü” mezunlarında %25 oranında görülürken en düşük oran %12,5 ile “ilkokul-altı” eğitimi aldığını söyleyen gençlerde olduğu belirlenmiştir. Rum bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin %47,5 ile çoğunluğu “lisans- lisansüstü” mezunu gençler olduğu görülürken en düşük oran ise “ilkokul-altı” mezunu gençlerde %15 oranında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre eğitim faktörü gençlerin farklı kültürlere olan sosyal mesafelerini etkilemektedir diyebiliriz. Eğitim seviyesi artarken gençlerin farklı kültürlere olan sosyal mesafelerinde azalma olduğu görülürken eğitim seviyesinin düşmesi ile gençlerin farklı kültürlere olan sosyal mesafelerinin arttığı belirlenmiştir.

Normal dağılım testlerine göre “Gençlerin farklı kültürlerle bir arada yaşamaya yönelik sosyal mesafe oranları sosyo-ekonomik düzeylerine göre değişmezken Mann-Whitney ve iki bağımsız örneklem Kolmogorov-Smirnov testine göre ise gençlerin sosyo- ekonomik düzeylerine göre farklı kültürlere yönelik sosyal mesafelerinde değişikliklerin olduğu belirlenmiştir.

Sıralamalar

	Cinsiyet	N	Ölçek Ortalaması	Ortalama sıralama	Sıralamalar toplamı
Birlikte yaşama ölçeği	Düşük	400	145,02	344,67	137869,00
	Yüksek	400	157,67	456,33	182531,00
	Toplam	800			

	Birlikte yaşama ölçeği
Mann-Whitney U	57669,000
Wilcoxon W	137869,000
Z	-6,834

Asimptotik anlamlılık	,000
Kolmogorov-Smirnov Z	3,536
Kolmogorov-Smirnov p	,000

Sosyo- ekonomik anlamda geliri düşük mahallelerde yaşayan gençlerin ortalama ölçek puanı 145,02 olarak belirlenmiştir. Gelir düzeyi yüksek mahallelerde yaşayan gençlerin ortalama ölçek puanı ise 157,67' dir. Bu fark Mann-Whitney U ve Kolmogorov-Smirnov testlerine göre istatistiksel olarak anlamlı durmaktadır.

Alevi bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin oranı %57,5 iken bu oran geliri düşük muhafazakâr gençlerde %42,5' tir. Alevi bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen muhafazakâr gençlerin geliri yüksek olanlarında da düşük olanlarında da oranın %67,5 olduğu belirlenmiştir.

Alevi bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %70 çıkarken bu oran geliri düşük seküler gençlerde %67,5' tir. Alevi bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri düşük seküler gençlerde oran %72,5 çıkarken geliri yüksek seküler gençlerde oran %77,5' tir.

Sünni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerde oran %77,5 iken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oran %82,5' tir. Sünni bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerde %77,5 oranında çıkarken geliri düşük olan muhafazakâr gençlerde bu oran %82,5 çıkmıştır.

Sünni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerde oran %75 iken geliri düşük seküler gençlerde bu oran %65' tir. Sünni bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerde oran %80 çıkarken bu oran düşük geliri seküler gençlerde %75 olarak belirlenmiştir.

Suriyeli bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerde oran %15 iken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oran %12,5' tir. Suriyeli bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerde oran %27,5 iken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oran %25' tir.

Suriyeli bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %20 iken geliri düşük seküler gençlerde %15 oranında çıkmıştır. Suriyeli bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %35 çıkarken geliri düşük seküler gençlerde bu oran %22,5' tir.

Suriyelilerin “Ülkemizde bulunmasından memnunum.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin oranı %20 iken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oranın %12,5 olduğu görülmektedir. Suriyelilere “Vatandaşlık verilmesini kabul ediyorum.”

diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin oranı %15 çıkarken düşük geliri muhafazakâr gençlerde bu oranın %10 olduğu görülmektedir.

Suriyelilerin “Ülkemizde bulunmasından memnunum.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %17,5 çıkarken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %10 olduğu belirlenmiştir. Suriyelilere “Vatandaşlık verilmesini kabul ediyorum.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %15 çıkarken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %7,5 olduğu görülmektedir.

Gelir düzeyi düşük ve yüksek olan hem muhafazakâr hem de seküler gençlerin çoğunluğu (%85) Türklerle “Evlilik yoluyla akrabalığı kabul ederken, dost olmayı, komşuluk yapmayı ve aynı iş ortamında çalışmayı” da benzer oranlarda kabul etmektedir.

Kürt bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin oranı %67,5 çıkarken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oranın %60 olduğu belirlenmiştir. Kürt bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerde oran %75 çıkarken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oran %72,5 olduğu görülmektedir.

Kürt bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %70 iken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %62,5 olduğu belirlenmiştir. Kürt bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %77,5 çıkarken geliri düşük seküler gençlerde bu oran %70 olduğu görülmektedir.

Ateist bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin oranı %30 iken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oranın %20 olduğu belirlenmiştir. Ateist bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerde oran ortalama %52 çıkarken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oranın %37,5 olduğu görülmektedir.

Ateist bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %67,5 iken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %47,5 olduğu görülmüştür. Ateist bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin ortalama oranı %82,5 çıkarken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %65 olduğu görülmektedir.

Ermeni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin oranı %22,5 iken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oranın %17,5 olduğu belirlenmiştir. Ermeni bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerde oran ortalama %32,5 olarak belirlenirken geliri düşük muhafazakâr gençlerde de bu oranın %32,5 olduğu görülmektedir.

Ermeni bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı 47,5 iken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %32,5 olduğu görülmüştür. Ermeni bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerde ortalama oranın %60 olduğu görülürken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %45 olduğu görülmektedir.

Rum bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin oranı %25 iken geliri düşük muhafazakâr gençlerde de bu oranın %25 olduğu görülmektedir. Rum bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin ortalama oranı %37,5 çıkarken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oran %37’ dir.

Rum bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %55 iken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %32,5 olduğu belirlenmiştir. Rum bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerde ortalama oranın %65 olduğu belirlenirken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %50 olduğu görülmektedir.

Cinsel yönelimi farklı bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerin oranı %15 iken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oranın %12,5 çıktığı belirlenmiştir. Cinsel yönelimi farklı olan bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek muhafazakâr gençlerde ortalama oranın %32,5 olduğu belirlenirken geliri düşük muhafazakâr gençlerde bu oran %20 olduğu görülmektedir.

Cinsel yönelimi farklı olan bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerin oranı %35 iken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %20 olduğu belirlenmiştir. Cinsel yönelimi farklı olan bireylerle “Dostluk kurabilir, komşuluk yapabilir, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen geliri yüksek seküler gençlerde ortalama oranın %62,5 olduğu görülürken geliri düşük seküler gençlerde bu oranın %35 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre sosyo- ekonomik düzeyin yüksek olması hem muhafazakâr hem de seküler gençlerin farklı kültürlerle yakın durmasını sağlamaktadır diyebiliriz.

Ankara’da yaşayan gençlerin ortalama ölçek puanı olan 154,47 ile Antalya’da yaşayan gençlerin ortalama ölçek puanı olan 148,22 arasındaki fark Mann-Whitney U ve Kolmogorov-Smirnov testlerine göre iller arası oluşan fark istatistiksel olarak anlamlı durmaktadır.

Sıralamalar

	Cinsiyet	N	Ölçek Ortalaması	Ortalama sıralama	Sıralamalar toplamı
Birlikte yaşama ölçeği	Ankara	400	154,47	431,28	172512,50
	Antalya	400	148,22	369,72	147887,50
	Toplam	800			

	Birlikte yaşama ölçeği
Mann-Whitney U	67687,500

Wilcoxon W	147887,500
Z	-3,768
Asimptotik anlamlılık	,000
Kolmogorov-Smirnov Z	2,510
Kolmogorov-Smirnov p	,000

Ankara'daki gençlerin Alevilerle "Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim." diyenlerin de oran %65 iken Antalya'da bu oran %55'tir. Alevilerle "Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim." diyenlerin oranı her iki ilde de artarken ortalama oran Ankara'da %72,5, Antalya'da ise bu oran %65 olarak belirlenmiştir.

Sünni bireylerle "Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim." diyenlerin oranları Ankara'daki gençlerde %80 iken Antalya'da bu oran %72,5'tir. Sünni bireylerle "Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim." diyenlerin oran olarak genel ortalaması Ankara'daki gençlerde %82,5 iken Antalya'da %75'tir.

Suriyelilerle "Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim." diyenlerin oranı Ankara'da %12,5 iken Antalya'da bu oranın %20'dir. Suriyeli bireylerle "Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim." diyenlerin oranı ise Ankara'daki gençlerde %25 iken Antalya'da bu oran %30'dur. "Suriyelilerin ülkemizde bulunmasından memnunum." diyenlerin oranı %15 ile her iki ilde de aynı iken "Suriyelilere vatandaşlık verilmesini onaylıyorum." diyenlerin oranı da her iki ilde %12,5'tir.

Ankara'da ve Antalya'da yaşayan gençlerin %88'i Türklerle "Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim" derken her iki ilde de gençlerin %90'ı Türklerle "Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim." demiştir.

Kürtlerle "Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim." diyen gençlerin oranı her iki ilde de %65 iken Kürtlerle "Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim." diyen gençlerin oranı Ankara'da %75, Antalya ise %72,5'tir. Her iki ilde de gençlerin çoğunluğunun Kürtlerle bir arada yaşama olumlu baktıkları ve sosyal mesafe olarak da Kürtlere yakın durdukları görülmüştür.

Ateistlerle "Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim." diyen gençlerin oranı Ankara'da %45 iken Antalya'da bu oran %37,5 olarak belirlenmiştir. Ateist bireylerle "Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim." diyen gençlerin oranı ortalama Ankara'da %62,5 olarak belirlenirken bu oran Antalya'da %55'tir.

Ermenilerle "Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim." diyen gençlerin oranı Ankara ve Antalya'da %30 iken Ermenilerle "Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim." diyen gençlerin ortalama oranı Ankara'da %37,5 iken Antalya'da bu oran %43'tür.

Rumlarla "Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim." diyen gençlerin oranı Ankara'da %37,5 iken bu oran Antalya'da %32,5'tir. Rumlarla "Dostluk kurabilirim, komşuluk

yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin oranı Ankara’da ortalama %48,5 iken bu oran Antalya’da %45,8’dir.

Cinsel yönelimi farklı olan bireylerle “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim.” diyen gençlerin oranı Ankara’da %25 iken Antalya’da bu oran %17,5’tir. Cinsel yönelimi farklı olan bireylerle “Dostluk kurabilirim, komşuluk yapabilirim, aynı iş ortamında çalışabilirim.” diyen gençlerin oranı Ankara’da %42,5 olarak belirlenirken Antalya’da bu oran %35’tir. Bu verilere göre Ankara’daki gençlerin Antalya’daki gençlere oranla genel anlamda farklı kültürlere karşı sosyal mesafelerinin daha az olduğu söylenebilir.

Tartışma

E. Hall’e göre (1966) Avrupa ülkelerinde yaşayan insanlarla Akdeniz ülkelerinde yaşayan insanların diğer insanlara sosyal mesafe anlamında farklı yakınlıkları ve yaklaşımları söz konusudur. Hall, Akdeniz ülkelerinde bulunan insanların sosyal mesafe olarak diğer insanlara daha yakın mesafede olduklarını dile getirirken Avrupa ülkelerinde yaşayan insanların diğer insanlara karşı daha mesafeli olduğunu dile getirmektedir. Çalışmamızda da Türkiye özelinde bu durumu seküler ve muhafazakâr gençler açısından ele almak için Ankara ve Antalya illerinde yaşayan gençlerin sosyal mesafelerinin diğer farklı kültürlerdeki bireylere olan yaklaşımını irdeleyerek bazı değerlendirmelerde bulunurken Türkiye’de bu durumun iki ilde farklı sonuçlar vermiş olduğu belirlenmiştir.

Karasal ve soğuk bir il olan Ankara’da gençlerin Hall’in bulgularının tersine Akdeniz bölgesinde olan Antalya ilindeki gençlere göre farklı kültürlere genel anlamda sosyal mesafe açısından daha yakın olduğu görülürken Antalya’daki gençlerin de belli kültürlere sosyal mesafe olarak daha yakın olduğu belirlenmiştir. Örneğin Antalya’daki gençlerin Ermeni ve Suriyeli bireylere karşı daha yakın sosyal mesafede olduğu görülürken Rumlara, Kürtlere, Türklere, cinsel yönelimi farklı bireylere, Alevilere ve Sünnilere Ankara’daki gençlerin sosyal mesafe olarak daha yakın olduğu belirlenmiştir. Araştırmada iklim ve mekânsal durumun bu iki il için Türkiye’de farklı sonuçlarda olduğu gözlemlenmiştir.

Benzer bir durum Yayla’nın (2016: 350) alt kültürler konusunda siyasal kültürü ele alırken yaptığı ön görüşler hakkında da değerlendirmeye tabi tutulabilir. Yayla, kıyı bölgesinde yaşayan insanların karasal ve iç bölgedeki insanlara göre daha ılımlı ve sıcakkanlı bir yaklaşım içinde olabileceklerini belirtirken aksine Ankara’daki gençlerin Antalya’daki gençlere göre farklı kültürlere yaklaşımının sosyal mesafe açısından daha olumlu durduğu belirlenmiştir.

Bülbül ve Sinan’ın (2010) çalışması üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilirken çalışmamızda yaş sınırı olarak 18-24 arası gençler seçilmiş ve bu yaş aralığındaki bireylerin farklı kültürlere bakış açıları sosyal mesafe oranlarınca değerlendirilmiştir. Bülbül ve Sinan’ın çalışmasında katılımcıların geneli eşcinselliğin serbestçe yaşanmasından yana bir görüş ortaya koyarken muhafazakâr olan katılımcıların %67,2’si, eşcinsel yaşamı onaylamamış, muhafazakâr olmayanların %72,2’si de eşcinsel yaşamı onayladıklarını belirtmiştir. Muhafazakâr olup olmama yanında dindar olup olmama açısından da katılımcıların görüşlerinin ortaya konduğu çalışmada dindar olanların %53,3’ü cinsel serbestliği onaylamazken dindar olmayanlarında %71’i cinsel

serbestliği onayladığını belirtmiştir (2020:210). Bu durum çalışmamızda seküler-laik ile muhafazakâr dindar gençlerin görüşleri doğrultusunda ele alınarak karşılaştırılmış ve durum sosyal mesafe oranları üzerinden değerlendirilmiştir.

Saha çalışmamızın sonucunda muhafazakâr gençlerin %12,5'i cinsel yönelimi farklı olan bireylerle "evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim" derken aynı durum seküler gençlerde %27,5 oranındadır. Katılımcıların geneli itibarıyla de %20'si cinsel yönelimi farklı bireylerle "evlilik yoluyla akrabalık kurmayı" kabul ederken evlilik dışında sosyal mesafe ortalaması olarak muhafazakâr gençlerin cinsel yönelimi farklı bireylere yakın olanlarının oranı %23,7 iken bu durum seküler gençlerde %43,75'tir. He iki araştırmanın verilerine göre muhafazakâr ve dindar olan bireylerin cinsel yönelimi farklı olan bireylere olan sosyal mesafelerinin uzak olduğu söylenebilirken seküler-laik bireylerin cinsel yönelimi farklı olan bireylere daha yakın oldukları görülmektedir.

Erdoğan'ın (2016) yaptığı bir çalışmada ise siyasal parti taraftarlarının gözünden Suriyelilere karşı bakış açıları belirlenmiş ve karşılaştırılmıştır. Çalışmada Suriyelilerin genel olarak ülkelerine dönmeleri istenirken Ak Parti'ye oy verenlerin %83,2'si, MHP'ye oy verenlerin de %88,9'u Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini istemiştir. Bunun yanında CHP'ye oy verenlerin %92,8', Suriyelilerin evlerine dönmelerini isterken bu oran HDP'ye oy verenlerde %75'9 olarak belirlenmiştir. Çalışmamızda ise siyasal partiler yerine gençlerin seküler ve muhafazakâr olma durumları "Suriyelilerin Türkiye'de bulunmasından memnun musunuz?" sorusu ile ele alınmış ve gençlerin cevapları üzerinden Suriyelilere bakış açısı değerlendirilmiştir. Genel manada gençlerin Suriyelilere karşı sosyal mesafe olarak uzak durdukları görülürken hem seküler hem de muhafazakâr gençlerin "Suriyelilerin Türkiye'de bulunmasından memnun olanların oranı da %15 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda Türkiye'de yetişkinlerin ve gençlerin Suriyelilere karşı sosyal mesafe oranlarının uzak olduğu ve Suriyelilerin kendi ülkelerine dönmelerini isteyen vatandaşların aynı oranlarda oldukları ifade edilebilir.

Ünal'ın çalışmasında ise (2013: 178) muhafazakâr ve dindar kesimlerin "dindar olmayanlarla komşuluk yapabilirim" diyenler %63,7 oranında iken muhafazakâr gençlerde çalışmamızda bu oran %67,5 olarak belirlenmiştir. Ünal, dindar olmayanlarla "dostluk-arkadaşlık kurabilirim" diyenlerin oranını %60,9 olduğunu belirtirken saha çalışmamızda muhafazakâr gençlerde bu oran %67,5 olarak belirlenmiştir. "Dindar olmayanlarla evlenebilirim" diyenlerin oranını Ünal, %8,3 olarak belirtirken muhafazakâr gençlerde bu oran çalışmamızda %52,5 olarak bulunmuştur.

Ünal'ın çalışması yetişkin katılımcıları da içine alan bir araştırma iken çalışmamızda 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların görüşleri ele alınmış ve aradan geçen zaman dilimi itibarıyla yetişkinler ve gençlerin bakış açılarını karşılaştırma imkânı elde edilmiştir.

Çalışmamızda muhafazakâr-dindar ve seküler-laik gençlere farklı etnik kimlikler üzerinden kültürlere olan sosyal mesafe oranları belirlenirken Ünal'ın çalışmasında "Farklı kimlikler, hayat tarzları, kültür ve farklı inançlar hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu üzerinden çalışmanın yürütüldüğü görülmektedir. Ünal, muhafazakâr ve dindar kesimlerin %38'inin farklılıkları zenginlik olarak gördüklerini belirtirken buna karşın laik ve cumhuriyetçi kesimlerin de %18,5'inin farklılıkları zenginlik olarak gördüklerini dile

getirmiştir (2013: 358). Her iki araştırma açısından karşılaştırma yapıldığında gençlerin yetişkinlere göre farklı kültürlerdeki bireylere olan bakış açılarının sosyal mesafe olarak daha ılımlı olduğu söylenebilir.

Vatandaş ve arkadaşlarının (2016: 46) yaptığı bir araştırmada ise eşcinsellikle ilgili gençlerin görüşlerine yer verilmiş ve gençlerin genel anlamda %10-20 oranlarında “Ferdin kendi tercihi kimseyi ilgilendirmez.” diye görüş bildirdikleri görülmüş bunun yanında %30-40 oranlarında da “Onaylamıyorum, ama beni ilgilendirmez.” diye görüş belirttikleri belirlenmiştir. Saha araştırmamızda gençlerin genel olarak cinsel yönelimi farklı olan bireylere sosyal mesafelerinin büyük oranda uzak olduğu belirlenmiştir. “Evlilik yoluyla akrabalık kurabilirim, dostluk yapabilirim, komşuluk kurabilirim ve aynı iş ortamında çalışabilirim.” İfadesi ile seküler ve muhafazakâr gençlerin cinsel yönelimi farklı olan bireylere karşı sosyal mesafe düzeyleri belirlenmiştir. Gençlerin %33,75’i cinsel yönelimi farklı olan bireylere sosyal mesafe olarak yakın dururken seküler gençlerin muhafazakâr gençlere göre cinsel yönelimi farklı olan bireylere sosyal mesafe olarak daha yakın durdukları görülmüştür. Sonuç itibarıyla gençlerin cinsel yönelimi farklı olan bireylere sosyal mesafeleri belli bir oranda devam ederken seküler gençlerin muhafazakâr ve dindar gençlere göre cinsel yönelimi farklı olan bireylere sosyal mesafede yakınlığı söz konusudur.

Çaha ve arkadaşları da (2018) gençlerin farklı kültürlerle arkadaş olup olmamasını veriler üzerinden belirlemiş, geneli itibarıyla gençlerin yarısından çoğunun “Alevi, Sünni, Kürt ve Türklerle” arkadaş olmaya istekli olduklarını belirtmiştir. “Ateist ve eşcinsel” olan bireylerle ise arkadaş olmayı gençlerin yarısından fazlasının istekli olmadığı belirlenmiştir (2018: 257). Kendi çalışmamızda ise sosyal mesafe uzaklığı üzerinden seküler ve muhafazakâr gençlerin yarısından fazlasının “Alevi, Sünni, Kürt ve Türk” olan bireylere yakın oldukları belirlenirken “Ateist ve cinsel yönelimi farklı olan bireylere” de gençlerin belli bir oranda sosyal mesafe olarak uzak oldukları görülmüştür. Hem Ateist hem de cinsel yönelimi farklı olan bireylere sosyal mesafe olarak daha yakın olan gençler ise seküler gençlerdir.

Kürtlerin siyasal açıdan farklılaştıklarını dile getiren Bilgiç vd., (2014) araştırmada sosyal mesafeyi eğitim ve sosyo ekonomik düzeyin çok az bir düzeyde etkilediğini dile getirirken çalışmamızda eğitim ve sosyo ekonomik düzeyin sosyal mesafeyi belli bir oranda etkilediği görülmüştür. Özellikle eğitim ve sosyo ekonomik düzeyi yüksek olan muhafazalar ve seküler gençlerin Kürt bireylere daha yakın durdukları belirlenmiştir. Seküler ve muhafazakâr gençlerde eğitim, cinsiyet ve gelir düzeyi farklı kültürlerle karşı sosyal mesafe oranlarını etkilemeye sahip bir faktör olduğu görülmektedir.

Kürtlere yönelik bazı kalıplaşmış olumsuz düşünce ve ön yargıların varlığını dile getiren araştırmaların (Çoşgun, 2004) yanında Kürt gençlerine yönelik kutuplaşmaların varlığını dile getiren çalışmalarda bulunmaktadır (Neyzi ve Darıcı 2013). Neyzi ve Darıcı’nın verilerine genel anlamda bakıldığında Kürt gençlerine yönelik Türk çocuklarının bazı olumsuz bakış açıları ele alınırken geçmişte var olan bazı unsurlar nitel görüşmelerle ortaya konulmuştur. Çalışmamızın sonuçları ile kıyaslandığında ise gençlerde Kürtlere olan bakış açısında olumlu değişimlerin yaşandığı söylenebilir. Bugün toplumda iki hâkim kültür olan muhafazakâr ve seküler yaşam tarzlarına sahip

olan gençlerin ortalama %70'nin Kürt bireylere olan sosyal mesafesinin yakın olduğu görülmektedir.

Kılıç (2011) ile Dondurucu ve Uluçay'ın (2015) araştırmalarında eşcinsel veya cinsel yönelimi farklı bireylerin yaşadığı olumsuz hususlar ve nefrete dayalı bazı gelişmeler ortaya konmuştur. Çalışmamızda da gençlerin genel anlamda "cinsel yönelimi farklı olan bireylere" sosyal mesafe olarak belli oranlarda uzak durdukları belirlenmiştir. Ortalama %33 oranında muhafazakâr ve seküler gençlerin (toplam verilerin aritmetik ortalamasına göre) sosyal mesafe olarak cinsel yönelimi farklı olan bireylere yakın durdukları görülmektedir. Bu hususta eğitim ve gelir düzeyi arttıkça sosyal mesafe oranının da azaldığı görülmektedir.

Senem ve Arıkan'ın (2018) çalışmasında gençlerin annelerinin öğrenim düzeylerine göre farklı inanca sahip bireylerle çocuklarının evlenip evlenmemesine izin verip vermeme durumu ortaya konulmuştur. İlköğretim ve ortaokul seviyelerinden mezun olan anneye sahip bireylerin %61'i anneleri için "izin vermez" dedikleri görülürken üniversite öğrenimi görmüş anneye sahip gençlerin ise %31'inin izin vermez dedikleri belirlenmiştir. Araştırmamızda ise gençlerin annelerinin değil kendilerinin eğitim ve öğrenim düzeylerine göre farklı kültürlerdeki bireylerle "Evlenme yoluyla akrabalık kurabilirim." diyenlerin oranları belirlenmiştir. Hem seküler hem de muhafazakâr gençlerin eğitim düzeylerinin artması ile farklı kültürlerdeki bireylerle evlilik yoluyla akraba olmayı onayladıkları belirlenmiştir. Bu durum her iki araştırmada da ister ebeveynler açısından ister gençler açısından olsun eğitim faktörünün diğer farklı kültürlere olan sosyal mesafeyi olumlu anlamda etkileme gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Muhafazakâr ve dindar gençlerin özellikle Suriyelilere olan sosyal mesafe uzaklığının iki ilde de seküler gençlere göre daha uzak olması Heywood'un da belirttiği gibi (2016; 374-377) muhafazakârların bir toplumda istikrar için tek bir kültürün varlığına yönelik istemleri ile açıklanabileceği gibi genellikle muhafazakârların dışardan gelen insanlara karşı güvensiz bir tavır takınmalarından da kaynaklanmaktadır diyebiliriz. Çalışmamızda muhafazakâr ve dindar olan gençlerin milliyetçi yönlerinin de varlığı göz önünde tutulursa farklı olanlara karşı mesafeli duruşun nedeni anlaşılabilir.

Sonuç

Saha çalışması itibarıyla genel anlamda sonuçlara bakacak olursak Ankara ve Antalya illerinde yaşayan muhafazakâr ve seküler gençlerin sahip oldukları eğitim düzeyleri, sosyo-ekonomik ve cinsiyet durumları farklı kültürlerdeki bireylere olan sosyal mesafelerini etkilemede önem arz etmektedir. Muhafazakâr ve seküler gençlerin çoğunluğu Türklere, Kürtlere, Sünnilere ve Alevilere sosyal mesafe olarak yakın dururken gençlerin belli oranlarda da Ermeni, Rum, Ateist ve cinsel yönelimi farklı olan bireylere uzak durdukları tespit edilmiştir. Gençlerin sosyal mesafe anlamında uzak durduğu kültür grubunun ise Suriyeliler olduğu görülmüştür.

Hem seküler gençlerde hem de muhafazakâr gençlerde eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik düzey arttıkça diğer farklı kültürlere olan sosyal mesafelerin düştüğü gözlemlenirken genel anlamda farklı kültürlere uzak duran gençlerin daha çok eğitim seviyesi düşük olan gençler olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet faktörünün ise farklı

kültürlere olan sosyal mesafeyi etkileyen önemli bir etmen olduğu görülürken kadınların erkeklere göre farklı kültürlere olan sosyal mesafelerinin daha az olduğu belirlenmiştir.

Bu sonuçlar, Türkiye’de farklı kültür ve ideolojideki gençlerin sosyal hayatta farklılıkları bir zenginlik olarak görüp kendisinden olmayanı dışlamaması adına bazı önemli veriler sunmaktadır. Farklı kültürdeki gençlerin bir arada yaşayabilmesi için ekonomi ve eğitim alanında yapılacak iyileşmeler gelecekte çokkültürlülük açısından daha uyumlu bir Türkiye toplumu inşa etmenin önemli adımlarından biri olacaktır.

KAYNAKLAR

ADIGÜZEL, Vefa. (25-27 Mart 2016). Toplumsal Değişimde Sorunlu Bir Alan: Din ve Siyaset. (445-464). *Toplumsal Değişim Sempozyumu*, İnsan ve Medeniyet Hareketi/ Toplumsal Değişim Enstitüsü Yayını Bildiri Kitabı. İstanbul.

AKIN, Mahmut Hakkı. (25-27 Mart 2016). İki Modernleşme Arasında Türkiye’de Siyasal Kültür Değişimi. (s. 275-284) *Toplumsal Değişim Sempozyumu*, İnsan ve Medeniyet Hareketi/Toplumsal Değişim Enstitüsü Yayını Bildiri Kitabı. İstanbul.

ARSLAN, Seyfettin. (2015). İlköğretim Öğrencilerinin Farklı Kültürlerle Bir Arada Yaşama Deneyimi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 26, 249-263.

BALABAN, Çiğdem Damla. (2013) The Roles of Intergroup Threat Social Dominance Orientation and Rightwing Authoritarianism in Predicting Turk’s Prejudice Toward Kurds. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, ODTÜ SBE, Ankara.

BİLGİÇ, Mehmet Sadi., Koydemir, Fatma Serap., Akyürek, Salih. (2014). Türkiye’de Kimlikler Arası Kutuplaşmanın Sosyal Mesafe Üzerinden Ölçümü ve Toplumsal Güvenliğe Etkisi. *Bilge Strateji*. 6 (11), 163-205.

BİRCAN, Hüdaverdi., Karagöz, Yalçın., Kasapoğlu, Yakup. (2003). Ki-Kare ve Kolmogorov Smirnov Uygunluk Testlerinin Similasyon ile Elde Edilen Veriler Üzerinde Karşılaştırılması. *Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*. 4 (1), 69-80.

BOSCHELE-Aydoğan, Filiz., Ay, Aysel. (2016). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’de Çokkültürcü Medya ve TRT Kürdi. *İnsan ve İnsan*. 3 (9), 36-52.

BÜLBÜL, Şahamet., Sinan, Melek. (2010). Üniversite Gençliğinin Muhafazakâr Tutumlar Açısından İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12 (1), 186-217.

CEYLAN, Yılmaz. (2015). Türkiye’de Çokkültürlülük Tartışmaları ve Anadolu Aleviliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8 (37), 571-582.

ÇAHA, Ömer., Köktaş, Emin Mehmet., Çaylak, Adem., Önder, Murat., Akın, Adnan., Kapu, Hüsnü., Çaha, Havva., Senemoğlu, Olkan., Aybas, Meryem., Altinkoz, Oğuzhan., Özer, Gözde., Avcil, Ceren., Doğaner, Ramazan Mehmet. (Nisan- 2018). TRA2 Bölgesi Gençlik Araştırması (Kord; Ömer Çaha). SERKA Kalkınma Ajansı. Kars.

ÇOŞGUN, Şengül. (2004). Kültürlerarası İletişim Sürecinde Kalıp Düşüncelerinin ve Önyargıların Rolü; Antalya'da Yaşayan Güneydoğulular ile Antalya Yerlileri Arasında Kalıp Düşünceler ve Önyargılar. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÇOŞKUN, Recai., Altunışık, Remzi., Bayraktaroğlu, Serkan., Yıldırım, Engin. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı*. 8. Baskı. Sakarya: Sakarya Kitapevi.

DONDURUCU, Zeynep Benan., Uluçay, Ayşe Pınar. (2015). Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi; Eşcinsellere Yönelik Nefret Söylemi İçeren Videoların Youtube Üzerinden İncelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Educational Research*. 1 (3),1057-1091.

EAGLETON, Terry. (2016). *Kültür Yorumları*. (Çev: Ö. Çelik). 3. Basım. İstanbul. Ayrıntı Yayınları.

ERDOĞAN, Emre. (2016). Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması. <https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2018/02/05/bilgi-goc-merkezi-kutuplasmanin-boyutlari-2017-sunum.pdf> (19 Temmuz 2019 tarihinde ulaşılmıştır.)

ERDOĞAN, Emre., Semerci, Pınar Uyan. (2018). *Fanustan Diyaloglar, Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

EZGİN, Özlem. (2013). "Alevi Gençliği, Deneyim ve Talepler: Bir Özne Olarak Alevilik". *2000'li Yılların Türkiye'sinde Genç Olmak*. (Ed: D. Lüküslüve H. Yücel).. (176-194). Ankara: Efil Yayınevi.

HALL, Edward. Twitchell. (1966). *The hidden dimension*. New York, NY: Doubleday.

HEYWOOD, Andrew. (2016). *Siyasal İdeolojiler*. (Çev. S. Durgut ve A. K. Çiftçi). 10. Baskı. Ankara: BB101 Yayınları.

KARAOĞLU, Ezgi. (2015). The Role of Social Dominance Orientation, Empathy and Perceived Threat in Predicting Prejudice of Turkish Citizens Toward Syrian Immigrants. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. ODTÜ, Ankara.

KAYA, Ayhan. (2014). "Ötekini Anlamak Mümkün mü?". Der. A. Kaya. *Farklılıkların Birlikteliği; Türkiye ve Avrupa'da Bir Arada Yaşama Tartışmaları*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

KILIÇ, Deniz. (2011). Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu; Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 1 (1), 143-169.

LÜKÜSLÜ, Demet., Uzun, Begüm., Taşkın, Yüksel. (2019). *Gençler Konuşuyor; Gençlerin Gözünden Dindar Seküler Eksenli Kutuplaşma*. İstanbul: Tüses Yayınları.

NEYZİ, Leyla. ve Darıcı, Haydar. (2013). *Özgürüm Ama Mecburiyet Var: Diyarbakırlı ve Muğlalı Gençler Anlatıyor*. İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZCAN, Abdullah Said. (2018). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

ÖZENSEL, ERTAN. (2013). Doğu Toplumlarında ve Türkiye'de Birlikte Yaşama Arayışı: Çokkültürlülük Mü? Yoksa Yeni Bir Model mi? *Akademik İncelemeler Dergisi*. 8 (3), 1-17.

PAREKH, Bhikhu. (2002). **Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori**, (Çev. B. Tanrıseven), Ankara: Phonix Yayınevi.

ROSADO, Calep. (2006). What Do We Mean By "Managing Diversity" http://www.edchange.net/multicultural/papers/rosado_managing_diversity.pdf (16 Ocak 2020 tarihinde erişilmiştir).

SCATOLİNİ Sergio Abdussalam., Maele, Van Jan., Bartholomé, Manu. (2010), "Developing a curriculum for 'learning to live together': building peace in the minds of people", in European Perspectives on Internationalization, available at: www.exedrajournal.com/docs/s-internacionalizacao/10-133-158.pdf, accessed 9 October 2017.

SEMERCİ, Pınar Uyan., Erdoğan, Emre., Önal, Elif Sandal. (2017). **Biz'liğin Aynasından Yansıyanlar. Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

SENEM, Gizem., Arıkan, Arda. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Çokkültürlülük Bağlamında Toplumsal Farklılıklara Bakışı: Fakülteler, Cinsiyet ve Ebeveyn Eğitimi Değişkeni Bazında Bir Araştırma. **OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**. 8 (14), 432-447. DOI: 10.26466/opus.393969

UZUN, Turgay. (2010). Osmanlı Döneminde Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Kaynakları. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 28 (28), 253-267.

ÜNAL, Serdar. (2013). Türkiye'de Seküler ve Dini Hayat Tarzlarına Dayalı Toplumsal ve Siyasal Kutuplaşmaların Gündelik Rutinler ve Etkileşimler Bağlamında Sosyolojik Analizi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

VATANDAŞ, Celal., Can, Burhanettin., Aydın, Mustafa., Doğruer, Mete., Tekin, Mustafa., Yaman, Abdulvahap., Özdemir, Şemsettin., Ulukır, Gürsel., Alpaslan, Metin., Özkaya Cevat. (2016). (SEKAM) Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi, *Türkiye Gençlik Raporu; Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri*, Özet Rapor. İstanbul.

YANIK, Celalettin. (2012). Dünyadaki Çokkültürlülük Tartışmaları Bağlamında Türkiye'de Çokkültürlülük Eleştirel Bir Bakış. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

YAYLA, Atilla. (2016). **Siyaset Bilimi**. 4. Baskı. Ankara: Liberte Yayınları.

UZUNSAKAL, Ece., Doğan Yıldız. (2018). Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama. **Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi**. 1, 14-28.